

Hvordan kan historiske fortellinger formidles gjennom radiodokumentar?

Bacheloroppgave i Fjernsyns- og multimedieproduksjon

Av Luisa Fernanda del Mar Sossa Pinzon

Kandidatnr: 952089

Universitetet i Stavanger

Våren 2022

Innhold

1. Introduksjon og problemstilling

2. Teori og begreper

3. Metode

4. Analyse

5. Konklusjon

1. Introduksjon og problemstilling

Jeg har en bekjennelse; jeg er avhengig av å bli underholdt. Fra jeg var liten har jeg satt pris på å sitte foran TVen og se serier, fiksjonsfilmer og dokumentarer. Jeg liker å lære om temaer og mennesker. Jeg kunne også sette pris på å lytte til radio, men ble aldri fanget av det. Så ble jeg eldre og oppdaget jeg fenomenet podcast, eller podkast som det heter på norsk. I starten var det faktisk podkaster av radioprogrammer jeg abonnerte på og lyttet til, men nå kunne jeg jo ha dem med meg hvor som helst og lytte til dem når som helst. Jeg ble helt oppslukt og utforsket hver og en ny podkast som jeg kom over. Både norske og internasjonale. Flere av dem var dokumentaraktige. Og jeg ble ikke mindre begeistret for lydmediet da jeg oppdaget rene radiodokumentarer. Den dag i dag sluker jeg norske, svenske og engelskspråklige radiodokumentarer ukentlig.

Jeg har lenge hatt ønske om å lage en radiodokumentar selv, og gjennom den praktiske delen av bacheloroppgaven min tok jeg muligheten. Hva slags radiodokumentar skulle dette bli da? Jeg hadde mange ulike veier jeg kunne velge. For selv om sjangeren radiodokumentar har eksister i lange tider, nemlig helt siden mellomkrigstiden, har egentlig ingen klart å finne en dekkende og konkret definisjon. (Hedemann, 2006, s. 13)

Dermed endte også denne delen av bacheloroppgaven min med problemstillingen:

Hvordan kan historiske fortellinger formidles gjennom radiodokumentar?

For å avgrense har jeg valgt å bruke min egen radiodokumentar «Solveig Bergslien – fra speiderjente til agent», som et av eksemplene og radiodokumentarserien «Hele historien» sin episode «Quislings koffert (1:5) Helten fra Telemark» som det andre eksempelet.

2. Teori og begreper

Radiodokumentar

Som jeg tidligere har nevnt er det noe vanskelig å sette en konkret definisjon på hva en radiodokumentar er. Men selve sjangeren innehar noe essensielle trekk. Å skildre fenomener i samfunnet eller i menneskeliv er et viktig trekk for denne sjangeren, og det gir lytterne muligheten til å lære andre å kjenne, identifisere og en forståelse av deres liv på godt og vondt. En interessant radiodokumentar skal fortelle en historie i flere lag som berører lytteren på noe vis. (Hedemann, 2006, s. 13 og 15)

“Programskaperne bruker “virkeligheten” som råmateriale og fiksjonens formgrep og radiomediets virkemidler til å lage dokumentarene.” (Hedemann, 2006, s. 13)

Det Hedemann mener ved å sette “virkeligheten” i gåsetegn er at “ingen dokumentarskaper våger å påberope seg en forståelse av hva som er “virkeligheten” som går utover vedkommendes egen begrensede forståelse og synsvinkel”. En dokumentar formidler noe ut fra skaperens synsvinkel. (Hedemann, 2006, s. 13 og 14)

Podkast

En podkast er et lydprogram som kan lages av en redaksjon eller enkeltpersoner. Disse gis ofte ut i serier og til faste tider, men som det aller meste med podkaster er heller ikke dette et krav. I Norge var NRK og andre allmennkringkastere tidlig ute med å publisere radioprogrammene sine som podkast, men så fulgte utviklingen her som i andre land og flere “rene” podkaster kom på banen. (Eide og et al., 2017, s. 122)

I motsetning til radio er det lytterne selv som aktivt oppsøker innholdet de er interessert i. Lytteren er dedikert, trofast og forståelsesfull, så lenge innholdet er godt nok. I tillegg er podkasten tilgjengelig over alt, til enhver tid, så lenge man har noe å lytte i. I motsetning til radio vil den aldri være direkte. Den krever heller ikke profesjonelt utstyr, og kan dermed produseres av omtrent hvem som helst med noe kompetanse på opptak av lyd og tilgang til internett. Men også av den grunn er det et medie som heller ikke vil være objektivt presentert, men heller en ytring ut fra skaperens blikk og meninger. (Eide og et al., 2017, s. 123-125)

Forteller i radiodokumentar

I en radiodokumentar fyller fortelleren flere funksjoner. Den gir lytteren vesentlig informasjon om personer og den etablerer situasjoner og sted. Og kanskje noen av de viktigste oppgavene til en forteller er å “holde orden” for lytteren og bygge forventning til historien som formidles. Det finnes flere ulike måter å være forteller på i radiodokumentarer. Og det finnes utallige måter å utøve funksjonene og formidle den vesentlige informasjonen på. Dermed vil fortelleren påvirke mye av lytternes opplevelse. (Hedemann, 2006, s. 125-126)

Mange fortellere i radio har gjennom historien hatt et skriftlig formidlingspråk, og i dag er det mange fortellere i radiodokumentarer som bruker manuskript som er utviklet for å formidles muntlig, og dermed benytter seg av en slags “muntlig skriftlighet”. (Hedemann, 2006, s. 126)

Dramaturgi i radiodokumentar

Dramaturgi er måten en historie er satt sammen på. Og i radio er dramaturgi lik all annen dramaturgi, men den stilles høye krav for å holde på lytternes oppmerksomhet ettersom lytteren ikke har noe bestemt å feste blikket på og kan bli forstyrret av andre elementer som fanger dens oppmerksomhet. Og siden virkeligheten ikke alltid vil være bygget opp med en dramaturgi for å underholde, og en radiodokumenter handler om virkeligheten vil skaperen være nødt til å samle elementene fra virkeligheten og sette dem sammen til en historie som vil gi programmet en fremdrift og være forståelig, følelesskapende og spennende for lytteren å følge. For å klare det trekker Hedemann frem fem viktige komponenter; identifikasjon, vilje, håp, konflikt og hindringer. (Hedemann, 2006, s. 105-106)

Som historieforteller har en stor makt til å fortelle historien slik en vil, like viktig som det er å gjøre historien interessant er det viktig å bevare troverdigheten og ikke overdramatisere fortellingen en vil formidler til lytteren. (Eide og et al., 2017, s. 31)

Språk, stemmer, lyd og musikk i radiodokumentar

I tillegg til historien, vil en skaper av radiodokumentar gjerne også skape et lydbilde. I radio finnes det tre hovedvirkemidler for å skape disse mentale bildene for lytteren, og det er ordvalg, stemmebruk og annen lyd. (Hedemann, 2006, s. 30)

Ut fra hva slags radiodokumentar en skaper vil lage kan den bruke virkemidler som kontentum, som er lyden av stedet hvor handlinger går ut fra, lydeffekter, som er en lyd som er hentet fra et arkiv. Ved bruk av lydeffekter må en passe på at det er troverdig i den settingen som det brukes til. (Eide og et al., 2017, s. 24 og 25)

Å bruke musikk vil ikke bidra til å skape bilder, men heller for å skape en viss stemning og vekke ulike følelser hos lytterne. Musikken kan også være med å understreke et poeng, eller være med å skape en slags gjenkjennelse hos lytteren. (Eide og et al., 2017, s. 143-145) I det tilfellet vil jeg trekke fram et eksempel fra podkastserien «Historiske kjendiser» som henvender seg til et ungt publikum for å skape engasjement om historiske personer ved å trekke fram de mer oppsiktsvekkende og “juicy” elementene fra deres liv. Og ved blant annet bruk av nyere populærmusikk gis lytterne mulighet til gjenkjennelse og identifisering til følelser og livssituasjoner.

3. Metode

Jeg vil i denne oppgaven analysere to ulike radiodokumentarer om historiske personer fra samme tidsepoke og med hovedfokus på samme verdenssituasjon. Nemlig NRKs «Quislings koffert (1:5) Helten fra Telemark» og min egenproduserte «Solveig Bergslien – fra speiderjente til agent». Jeg vil undersøke valg som er tatt for å formidle historien deres i en radiodokumentar. Jeg vil se nærmere på hva slags fortellertyper som er benyttet, hvordan dramaturgien i historien er bygget opp og bruk av ulike lydelementer som ordvalg, stemmebruk, lydeffekter og musikk.

Jeg tar for meg de to ulike radiodokumentarene jeg har valgt å se, eller rettere sagt høre nærmere på hver for seg først. Dette vil jeg gjøre ved å gi en presentasjon av handlingen og innholdet først, før jeg siden tar for meg de overnevnte temaene, analysere disse og til slutt sammenligne og gi en konklusjon på problemstillingen min.

4. Analyse

«Quislings koffert (1:5) Helten fra Telemark»

Dette er første episode i en radiodokumentarserie om Vidkun Quisling. I denne radiodokumentarserien møter vi journalist Trude Lorentzen som kommer over en brun og gammel koffert på nettauksjon. Ikke hvilken som helst koffert, men Vidkun Quislings koffert. Og i podkasten, som Lorentzen kaller det, blir lytterne tatt med på samme reise som kofferten.

Hun vant auksjonen, og beskriver kofferten som en tidsmaskin – et håndtak til andre verdenskrig. I starten handler det mest om kofferten og merkene den har fått på alle reiser den har vært på og steder den har vært. Så fortelles det om den første reisen, den som gjorde han kjent som helten fra Telemark. Ingen ringere enn Fridtjof Nansen reiste av gårde og tok med seg Quislings til Ukraina for å gi nødhjelp til et utarmet folk i 1920-årene. Ukraina var rammet av kommunistene i Sovjetunionen, og den grusomme virkeligheten som Quisling fikk se på denne reisen tente et flammende hat mot kommunismen. Dette hatet vil være avgjørende for hans politiske oppvåkning som nazist og hans ambisjoner.

Vi får også innblikk i hans kjærlighetsliv. Først med en langt yngre kone, Alexandra Voronin, som han tar med seg fra Ukraina. Og at han deretter supplerer med nok en kone, Maria Quisling. Hun er en mer moden kvinne, også fra Ukraina, som overtar posisjon som kvinnen i huset i hjemmet. Mens hans første kone, Alexandra, får en ny status som pleiedatter. Dette gjør at vi også får enkelte beretninger fra den yngre konens dagbok hvor hun beskriver livet med Quisling. Vi får også høre enkelte lydklipp av henne og av en venninne av henne. (Lorentzen, NRK, 2021)

Fortelleren

Fortellerstilen i denne radiodokumentaren er personlig, folkelig og spenningskapende. Hun oppleves som en nysgjerrig forteller, selv om hun selv kommer med mange beretninger om Quislings liv og faktainformasjon. Jeg opplever fortellerstilen til Lorentzen som en kombinasjon av en poetisk forteller og en jeg-forteller. (Lorentzen, NRK, 2021)

Den poetiske fortelleren er i dette tilfellet synlig som en jeg-person og hun har en poetisk tone som setter stemningen for episoden og hva en kan forvente videre i radiodokumentarserien.

Samtidig som det er noe poetisk over at historien som fortelles springer ut fra en koffert. (Hedemann, 2006, s. 131)

Videre vil jeg også kategorisere fortelleren som en jeg-forteller med tanke på at hun innlemmer seg selv i historien som blir fortalt. Lorentzen er likevel ikke hovedpersonen, noe som kommer klart fram i episoden, og det er ikke hennes synsvinkel som fremheves. Hun er med andre ord en veldig tydelig forteller av historien, ikke en essensiell del a historien. (Hedemann, 2006, s. 143)

Lorentze har også intervjuet personer, blant annet Nansens oldebarn, lydklipp og opplesninger fra en dagbok som blir innlemmet i radiodokumentaren som andre fortellere, så vi får flere stemmer som forteller historien om Quisling. (Hedemann, 2006, s. 148)

Dramaturgien

Historien er bygget opp med et anslag som tar oss rett tilbake til okkupasjonstiden. Deretter blir vi fortalt om da Lorentzen fant Quislings koffert i en nettauksjon. Vi får drypp og frempek til fortellingen om Quisling, før vi får bli med når hun henter kofferten. Så starter historien om hovedpersonen, Quisling. (Lorentzen, NRK, 2021)

Jeg opplever den dramaturgiske modellen som en variant av “Perler på en snor”. Vi får hele tiden servert nye og spennende eller interessante elementer i en tilsynelatende kronologisk rekkefølge av forløpet. Enten beretninger, kuriositeter, opplesning fra dagbøker, lydklipp av relevante personer og det brukes musikk som skaper stemning og kontinuitet i historien. (Hedemann, 2006, s. 109)

Det vi hører - språk, stemmer, lyder og musikk

Lorentzen bruker et bildeskapende språk i måten hun forteller historien om Quisling. Dette gjør hun ved å være bevisst på ordvalg, og språket benyttes for å beskrive situasjoner og personer. Jeg opplever at hun bruker det Hedemann kaller et bildetett språk, altså et språk som inneholder mange konkrete bilder. Personers utseende beskrives for eksempel med detaljer. Og hun dikter opp imaginære situasjoner for å beskrive det som hun forestiller seg var realiteten. I den sammenheng vil jeg trekke fram beskrivelsen av at vi som lyttere er naboene til Quisling og

hans, i et av tilfellene, to koner. Og da at en skal forestille seg hva man kunne høre gjennom veggen av samtaler og stemning mellom dem. (Hedemann, 2006, s. 30-33)

Stemmebruken til Lorentzen kan beskrives som engasjert og undrende. Det er kanskje påvirket av bakteppet som er en koffert, og som vekker nysgjerrighet hos henne. Jeg opplever i alle fall at jeg blir dratt med i engasjementet i stemmen. Der lykkes hun med å få meg med på reisen. Hun er seg selv samtidig som hun har påtatt seg en veldig tydelig rolle. På samme måte som ordvalg er viktig, så underbygger min opplevelse her at stemmebruken er minst like avgjørende. Det er ingen tvil om hennes rolle i radiodokumentaren, hun er forteller, gjerne en slags programleder, og hun skal guide oss gjennom denne reisen, ikke bare i denne første episoden, men også de fire neste. (Hedemann, 2006, s. 36) (Eide og et al., 2017, s. 105 og 110)

Stemmebruken og de ulike lydkvalitetene til de andre stemmene som vi hører gjennom episoden bidrar også til å skape dynamikk, og til å plassere dem i historien. Og de ulike lydopptakene som brukes gir oss også en beskrivelse av personenes forbindelse til handlingen. (Hedemann, 2006, s. 36)

Radiodokumentaren preges også av ulike lydklipp fra den aktuelle tidsepoken, noe som selvsagt virker veldig stemningsskapende og det tar oss med på en tidsreise. Enkelte av lydene som benyttes er umulig å "ta feil av", men flere av lydene må settes i sammenheng med ordene for å sette helt riktig kontekst. (Hedemann, 2006, s. 37)

Lydene som benyttes oppleves som valgt med omhu, det er ingenting som oppleves malplassert eller som bryter med illusjonen av det som blir fortalt. (Eide og et al., 2017, s. 25)

Musikk er et gjennomgående virkemiddel i «Quislings koffert (1:5) Helten fra Telemark». Her brukes musikk for å skape stemning i handlingen. Det er også slik at musikk brukes som et underlag nærmest gjennom hele episoden, noe som er med på å skape kontinuiteten og små vendepunkt i fortellingen. (Eide og et al., 2017, s. 143)

«Solveig Bergslien – fra speiderjente til agent»

Dette er en radiodokumentar er rett over 20 minutter lang og den tar for seg den unge motstandskvinnen Solveig Bergsliens liv under den tyske okkupasjonen av Norge i andre verdenskrig. Handlingen finner sted i Stavanger, der er Solveig født og oppvokst. I

radiodokumentaren fortelles det om henne som person, både hva hun drev med som ung og hennes personlige egenskaper. Deretter er det hennes svært betydelige deltakelse og sentrale rolle i motstandsbevegelsen i Stavanger og området rundt. Det hele ender med hennes tragiske skjebne i Gestapos hovedkvarter på Eiganes i Stavanger. I en celle hvor hun tilbragte 35 dager i varetekt blir hun funnet død, og den offisielle dødsårsaken er at hu tok sitt eget liv, men det er fortsatt knyttet usikkerhet til om dette er korrekt. Hennes bortgang skapte uansett enorm forferdelse og stort engasjementet som i byen. Såpass stor at hundrevis av Stavanger-folk trosset nazistenes forbud mot å samles, og de fulgte henne til graven i hopetall. (Pinzon, UiS, 2022)

Historien om Solveig Bergslien fortelles med en hovedforteller, som er meg. Jeg har også intervjuet flere personer som har god kjennskap til hennes historie:

- Forfatter og journalist Svein Egil Omdal som har fordypet seg i lokalhistorie, okkupasjonstiden i regionen, og han har også skrevet og holdt foredrag om Solveig Bergslien.
- Solveig Bergslien Imre og Toril Bergslien, to av niesene til Solveig Bergslien,
- Professor i historie ved Universitetet i Stavanger, Alexandré Dessingue.

Lengre og kortere utdrag fra intervjuene er innlemmet i radiodokumentaren, også disse fungerer som fortellerstemmer og ikke som typisk intervju. Svein Egil Omdal sin vil jeg kategorisere som en medforteller da jeg valgte å benytte lengre utdrag fra samtalen med han i radiodokumentaren.

Fortelleren

Som nevnt over er jeg forteller i denne radiodokumentaren. Jeg har forsøkt å være en engasjert forteller som binder historien om Solveig Bergslien sammen. Jeg synes det er vanskelig å kategorisere fortellerstilen. Her kan forteller være en poetisk forteller med tanke på stemningen, men er også en lytterhenvendt forteller som vender seg mot lytterne på et vis.

(Hedemann, 2006, s. 131 og 134)

Andre fortellere her er personene jeg har intervjuet. Da særlig Svein Egil Omdal. Jeg har valgt å innlemme de ulike som fortellere for å skape dynamikk og variasjon, men også for å innlemme historiskfaglig tyngde og et personlig og nærere preg.

Dramaturgien

Jeg har valgt å benytte en kronologisk dramaturgi og trekke fram situasjoner, beskrivelser og viktige elementer som er sentrale for å fortelle hvem Solveig Bergslien var og hva hun gjorde. Dette gjorde jeg for å skape en interessant, lærerik og spennende radiodokumentar for lytterne. I motsetning til «Quislings koffert (1:5) Helten fra Telemark» er ikke dette en femtedel av hele historien, men det er hele historien fortalt på 20 minutter. Dette gjorde at jeg har måttet velge disse situasjonene, beskrivelsene og elementene med omhu. Og jeg har prøvd å organisere dette på best mulig måte, på mest troverdig vis. Og med en oppbygging med en start, en midtdel og en slutt. Og der var på en måte historien til Solveig Bergslien til stor hjelp med tanke på at historien hennes gjorde utslag ved at noe enormt skjedde, en krig, og deretter hennes sentrale og travle deltakelse i motstandsbevegelsen, for til slutt å ende tragisk med arrestasjon og død. Livet hennes har faktisk skjedd, og fortellingen jeg formidler er fakta, men jeg har også prøvd å fortelle den som et reelt eventyr.

En kan si at jeg har brukt den såkalte “Hollywood-modellen” med:

Et anslag: Etablerer tid og sted, som er mellomkrigstiden og Stavanger. Så etablerer jeg ganske raskt hvem som er hovedpersonen, nemlig Solveig Bergslien.

En presentasjon: Videre følger en presentasjon av tidsperioden og elementer som beskriver situasjonen i mellomkrigstiden. Og en presentasjon av Solveig Bergslien og hvor hun befant seg i landskapet både fysisk, men også intellektuelt på et vis.

En opptrapping: Opptrappingen i historien skjer i takt med opptappingen av motstandsarbeidet til motstandskvinnens og hennes medsammensvorne. Og beskrivelser av hvilken rolle de spiller for hverandre og i samtiden deres.

Et vendepunkt: Vendepunktet kommer når Solveig Bergslien blir arrestert. Man har hele veien fram til da vært fascinert over at hun som en av de viktigste og agentene, og ikke minst som en av de i byen som hadde levd et risikofylt dobbeltliv lengst. Men så inntreffer det som virker uunngåelig og hun blir til slutt tatt. Det blir også et vendepunkt i historien hennes i den forstand at hun først nå blir kjent for de aller fleste i Stavanger, noe som også kommer fram i radiodokumentaren.

Et klimaks: Det store klimakset i radiodokumentaren min er at Solveig Bergslien blir funnet død i cellen sin i Gestapos kjeller. Det er også noe som får temperaturen i Stavanger til å stige, og

hundrevis av byens innbyggere trosser nazistenes forbud mot å samles og delta i begravelsen hennes.

En avrunding: Og med hennes død var det ingen vei utenom en ende på historien om Solveig Bergslien. Og dermed også må også radiodokumentaren om henne avrundes med en sluttdel der jeg beskriver litt om hennes ettermæle og betydning.

(Eide og et al., 2017, s. 31-37)

Det vi hører - språk, stemmer, lyder og musikk

Språket jeg har valgt å benytte i radiodokumentaren «Solveig Bergslien – fra speiderjente til agent» vil jeg at skal oppleves som naturlig, nært og vanlig selv om jeg går inn i en rolle som forteller av en historie. Jeg er også veldig bevisst på å fortelle historien hennes på en respektfull og troverdig måte, blant annet ved å bruke beskrivelser som jeg har lært av å både lese om henne i research fasen, men også det jeg har plukket med meg fra samtalene med de fire personene som har medvirket i radiodokumentaren. Om språket er like bildeskapende som i «Quislings koffert (1:5) Helten fra Telemark» vil jeg heller så tvil om, jeg forteller heller mer rett fram, men forhåpentligvis skapes det noen mentale bilder hos lytterne. (Hedemann, 2006, s. 30-33)

Stemmen jeg har forsøkt å hente fram i fortellerrollen min er en engasjert stemme. Og jeg opplever at jeg har lyktes til dels, i tillegg høres jeg fascinert og full av beundring. Noe jeg selvsagt er, fordi det var en av grunnene til at jeg valgte å lage radiodokumentar om nettopp Solveig Bergslien. Og det er i alle fall helt tydelig at stemmen min forteller en historie. Og de andre stemmene opplever jeg som gode representanter for sin rolle i radiodokumentaren.

Professor Alexandré Dessingue er tatt opp i et radiostudio. Med forfatter og journalist Svein Egil Omdal gjorde vi opptak i hans bibliotek. Og med niesene til Solveig Bergslien, Solveig Bergslien Imre og Toril Bergslien ble opptak gjort på deres stamkafé, der det var mest naturlig for dem å møte meg. (Hedemann, 2006, s. 35 og 36)

Jeg har valgt å benytte meg av noen få lydeffekter for å rett og slett skap en effekt til handlingen. Det er blant annet et slags smell med sverd for å illustrere dramatikken ved hennes død og et opptak av en buss-stemme som sier navnet hennes før en holdeplass som ligger like ved gaten som er oppkalt etter henne. Jeg synes det til en viss grad var vanskelig å finne de riktige lydeffektene, noe som passet og ikke virket helt malplassert, derfor begrenset jeg heller bruken

av dem. Og brukte heller lydeffekter som ikke trengte å beskrives som sverdsmellet, eller det som jeg beskrev for å vise sammenhengen og som også sier seg selv som er buss-stemmen. (Hedemann, 2006, s. 37)

En annen tanke ved bruk av lydeffekter er å bruke korrekte effekter til situasjonen. Jeg synes det fungerte bra å bruke et sverdsmell som oppleves som udefinerbart i forbindelse med at Solveig Bergslien ble funnet død på cellen. Lydeffekten skal bare gi lytterne en slags beskrivelse av at hennes død var både utrolig tragisk og dramatisk. (Eide og et al., 2017, s. 25)

Det jeg derimot valgte å benytte i stor grad er musikk. Jeg prøvde å finne stemningsskapende og stemningsregulerende musikk, både som intro til hele radiodokumentaren, men også som gjennomgående virkemiddel for å skape både stemning og spenning til historien. Og muligens vekke undring og følelser hos de som lytter. Jeg var også bevisst med tanke på å benytte meg av samme type musikkstykker flere ganger. Og dette gjorde jeg for å skape gjenkjennelse for lytterne, og en sammenhengende helhet. (Eide og et al., 2017, s. 143)

En av musikkstykkene jeg har valgt å ta med i «Solveig Bergslien – fra speiderjente til agent» er en fremførelse av en salme som ofte trekkes fram når folk har beskrevet Solveig Bergslien. Jeg benytter den som virkemiddel for å beskrive henne slik de som kjente henne har gjort. Men jeg har også brukt den som et virkemiddel for å understreke en slags avslutning på både hennes historie og min radiodokumentar. (Eide og et al., 2017, s. 144-145)

Jeg har nok blitt inspirert av radiodokumentarer som er av samme sort som «Quislings koffert (1:5) Helten fra Telemark». Jeg opplever selv at jeg har lyktes til dels, men jeg erkjenner at det er noe som krever øvelse. Både med tanke på valgt av musikk, men også å få det timet riktig. Optimalt sett ville det nok være å komponere musikken med selve historien som grunnlag, og det er sikkert slik det også gjøres hos de mest profesjonelle aktørene.

5. Konklusjon

Jeg vil starte med å bygge opp under påstanden som kommer fram i Hedemanns bok «Hør og se - en håndbok i bildeskapende radio» om at det er vanskelig å definere sjangeren radiodokumentar fordi det finnes utallige former av radiodokumentarer. Mye handler også om at det å lage dokumentar, både på film og i lyd, er svært åpent med tanke på fokus. Å lage en dokumentar om et bestemt tema eller en beretning om en historisk person kan være noe annet

enn å lage en dokumentar der en følger en person i samtiden. Og det merket jeg selv da jeg skulle i gang med å produsere en selv, valgene føltes endeløse. Så til oppgavens kjerne, nå skal jeg prøve å besvare problemstillingen min:

Hvordan kan historiske fortellinger formidles gjennom radiodokumentar?

I utgangspunktet kunne en tenke seg at man kun hadde muligheten til å fortelle om en historisk fortelling ved å nærmest fortelle den som et eventyr eller en gjennomgang av fakte. Mens i min radiodokumentar «Solveig Bergslien – fra speiderjente til agent» hører vi kanskje en mer “klassisk” versjon av historiefortelling, hører vi i «Quislings koffert (1:5) Helten fra Telemark» at Trude Lorentzen har greid å skape en spennende innfallsvinkel ved at hun som forteller og hennes opplevelse av å få en gjenstand i hende er utgangspunktet for en radiodokumentarserie med et klart mål; å få innblikk i reisene som en historisk person har tatt. Kofferten til Vidkun Quisling er ikke bare utgangspunktet for å skape en fortelling om han og hans liv, men også dens funksjon spiller inn på hva radiodokumentaren skal by på.

Med tanke på dramaturgien har begge disse radiodokumentarene valgt å bevare en slags kronologisk fortelling. Jeg opplevde selv som skaper at jeg synes det ville være vanskelig å vike fra hendelsesforløpet til en reell historie om et faktisk menneske som har levd, nettopp fordi jeg ville være troverdig og respektfull til fortellingen jeg skulle formidle. Men jeg hører klart ut fra begge radiodokumentarene jeg har valgt å fordype meg i at elementene i historiene som er valg langt fra er tilfeldige. Det er essensielle elementer som trekkes fram for å skape interesse hos lytterne. I «Quislings koffert (1:5) Helten fra Telemark» synes jeg at spenningen holdes oppe i stor grad, og særlig på grunn av en går dypere inn i detaljene, skaper mer bilder og ikke minst på grunn av autentiske virkemidler som er brukt.

Språket, ordvalg, i begge radiodokumentarene er veldig tilgjengelig for lytteren. Det er ikke lagt særlig vekt på å bruke vanskelige ord eller kompliserte beskrivelser. Her benyttes det manuskript hos begge, men det fortelles likevel på en folkelig og naturlig måte og det er lett å henge med på fortellingen, til tross for at man tar for seg store historiske hendelser og dramatiske situasjoner.

Det samme gjelder ved stemmebruk. En hører at begge fortellerne i de to ulike radiodokumentarene ønsker å fortelle historien i en engasjerende tone og med klar tale. Og en klarer enkelt å skille hva som er en fremførelse av manus og hva som er en samtale. Og begge måter skaper dynamikk og fremdrift i historiene.

Lydeffekter og lydklipp er benyttet som et virkemiddel i begge. Her legges det vekt på å bruke lyd for å enten illustrere samtiden, for eksempel i «Quislings koffert (1:5) Helten fra Telemark» med lydklipp fra andre verdenskrig, eller for å poengtere noe i handlingen, som for eksempel sverdsmellet i «Solveig Bergslien – fra speiderjente til agent».

Begge radiodokumentarene jeg har valgt å trekke fram i denne oppgaven er preget av musikkbruk som virkemiddel for å skape stemning, og for å bygge opp under handlingen og hendelsene som trekkes fram i historiene. Musikken ligger under både fortellingen og andre formidlingssituasjoner som utdrag fra intervjuer. Selve musikken som er valgt i begge er mer av klassisk art, og ingen kjente og populære sanger er benyttet.

Før jeg runder av vil jeg trekke fram at Lorentzen presenterer programserien sin som en podkastserie, noe jeg finner litt rart med tanke på at jeg opplever at sjangeren er radiodokumentar og at podkast ikke kan tilegnes en spesiell sjanger. Jeg opplever heller at podkast er en publiseringform, og ikke en sjanger. For å presisere dette poenget er at jeg har som min praktisk del av bacheloroppgaven har laget en radiodokumentar som kan publiseres som en podkast. Tanken kom til meg da jeg i møte med min veileder presenterte oppgaven min som en podkast, men der hun presiserte at dette er en radiodokumentar. Likevel kan jeg forstå at det er rart å kalle noe en radiodokumentar hvis programmet ikke skal publiseres på radio. Kanskje sjangeren trenger en ny betegnelse, vi sier dokumentarfilm, men har ingen tilnærmet god betegnelse som en kan klistre på dokumentar i lydformat.

Til slutt vil jeg avslutte med at det har vært interessant å fordype seg i formatet radiodokumentar. Og jeg opplever selv at jeg har klart å skape en slags radiodokumentar som faktisk kan benyttes i en slik sammenligning som denne skriftlige analysen. Kanskje dette ikke blir siste gang heller.

Kilder

Eide, L., Nyre, L. ... & Lyngvær, J. W. (2017). *Lydjournalistikk: Innføring i radio og podkasting* (1. utg.). Det Norske Samlaget.

Hedemann, Berit. (2006). *Hør og se: En håndbok i bildeskapende radio* (1. utg.). IJ-forlaget.

Lorentzen, T. (Programleder). (2021). Quislings koffert (1:5) [Audio podkast]. NRK.
https://radio.nrk.no/podkast/hele_historien/sesong/quislings-koffert/1_89345d64-5cc5-4b2b-b45d-645cc57b2bf3

Pinzon, L. (Programleder og produsent). (2022). Solveig Bergslien – fra speiderjente til agent [Audio podkast]. UiS.
(Har ikke link, radiodokumentaren ligger i innleveringsdisken til bachelorinnleveringen for Fjernsyns og multimedieproduksjon 2022.)